

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Droge Europese heide (H4030)

Verkorte naam: Droge heiden

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994).

2. Beschrijving

Het habitatype betreft struikheibegroeiingen in het laagland en gebergte van Europa. Ze worden gedomineerd door struikheide al dan niet in combinatie met andere dwergstruiken, grassen en mossen. Droge heides komen in Nederland voor op matig droge tot droge, kalkarme zure bodems waarin zich meestal een podzolprofiel heeft gevormd. Het meest komt het type voor op –al dan niet lemige- dekzanden en op stuwwallen, maar ze strekken zich ook uit op stuwwallen, rivierterrassen en tertiaire (mariene) zandafzettingen.

In de stuifzandheiden overheerst doorgaans struikheide (*Calluna vulgaris*). Andere dwergstruiken kunnen ook een belangrijke rol spelen, bijvoorbeeld blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*) of rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*). Zelfs plekken waar gewone dophei (*Erica tetralix*) domineert over struikheide kunnen onder dit habitatype vallen (want dat is niet strijdig met de vegetatiekundige definitie; de dominantie van gewone dopheide is op zich dus geen reden om zo'n locatie H4010_A Vochtige heide te noemen).

Andere soorten die algemeen voorkomen zijn fijn schapegras (*Festuca filiformis*) en de mossen heide-klauwtjesmos (*Hypnum jutlandicum*), gewoon gaffeltandmos (*Dicranum scoparium*) en bronsmos (*Pleurozium schreberi*). Struwelen met brem (*Cytisus scoparius*), solitaire jeneverbes (*Juniperus oxycedrus*) of gaspeldoorn (*Ulex europaeus*) maken in veel gebieden deel uit van het heidelandschap en worden dan ook bij dit habitatype gerekend.

Plaatselijk komen grasrijke delen voor met grassen zoals ruwe smele (*Deschampsia flexuosa*), bochtige smele en pijpenstrootje. Zolang de door grassen gedomineerde verarmde vegetaties niet domineren, worden ze als deel van het habitatype beschouwd (zie vegetatietabel).

De subassociatie met tandjesgras komt voor op iets voedsel- en basenrijkere standplaatsen, bijvoorbeeld op plekken waar de bodem is omgewoeld of waar de bodem iets lemiger is. De mosrijke subassociatie komt voor op noordhellingen van stuwwallen, met een iets vochtiger microklimaat. Vormen met veel dophei komen vooral voor op de meer lemige zandgronden.

Habitatype H4030 betreft struikheibegroeiingen van alle bodemtypen. Uitzonderingen zijn: (1) in de duinen, waar de struikheibegroeiingen vallen onder H2150 duinheiden met struikheide, (2) op duinvaaggronden of vlakvaaggronden, waar ze vallen onder H2310 binnenlandse stuifduinen en (3) op verdroogd hoogveen waar ze gerekend worden tot het habitatype H7120 herstellende hoogvenen. Droge heide met dominantie van kraaiheide (*Empetrum nigrum*) wordt beschouwd als een eigen habitatype (H2320).

Relatief belang binnen Europa: groot

Het habitatype komt wijd verspreid voor langs de Atlantische kusten van Europa (Atlantisch en sub-Atlantisch). Anders dan habitatype H2310 is de 'droge Europese heide' niet beperkt tot het laagland, maar strekt het zich ook uit tot het heuvelland en de montane delen van middelgebergten. Nederland heeft een verantwoordelijkheid voor het behoud van dit habitatype. Daarbij speelt mee dat de oppervlakte van het habitatype lokaal groot is in ons land. Bovendien is de aanwezigheid van stuwwallen, die in ons land voor een groot deel de ondergrond vormen voor dit habitatype, een in Europees opzicht bijzonder fenomeen.

3. Definitie

Vegetatietypen

H4030 Droge heiden

Code vegetatie-type	Nederlandse naam vegetatietype	wetenschappelijke naam vegetatietype	Goed/Matig	Beperkende criteria	alleen in mozaïek
11-RG2-[11]	Rompgemeenschap met Pijpestrootje van de Klasse der hoogveenbulten en natte heiden	<i>RG Molinia caerulea-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	M		alleen in mozaïek met goede zelfstandige vegetaties van H4030; alle matige vegetaties maken maximaal 20% van het habitatype uit en zijn maximaal 1 aaneengesloten ha groot
19-RG2-[19/20]	Rompgemeenschap met Bochtige smele van de Klasse der heischrale graslanden/de Klasse der droge heiden	<i>RG Deschampsia flexuosa-[Nardetea/Calluno-Ulicetea]</i>	M		alleen in mozaïek met goede vegetaties van H4030; alle matige vegetaties maken maximaal 20% van het habitatype uit en zijn maximaal 1 ha groot
20Aa1	Associatie van Struikhei en Stekelbrem	<i>Genisto anglicae-Callunetum</i>	G	mits niet op vaaggronden en niet in het kustgebied en kraaihei niet dominant	
20Aa2	Associatie van Struikhei en Bosbes	<i>Vaccinio-Callunetum</i>	G	mits kraaihei niet dominant	alleen in mozaïek met zelfstandige vegetaties van H4030
20-RG1-[20/19]	Rompgemeenschap met Brem van de Klasse der droge heiden/de Klasse der heischrale graslanden	<i>RG Cytisus scoparius-[Calluno-Ulicetea/Nardetea]</i>	G		alleen in mozaïek met zelfstandige vegetaties van H4030
28Aa4	Grondster-associatie	<i>Digitario-Illecebreum</i>	G		alleen in mozaïek met zelfstandige vegetaties van H4030
SBB-19A-d	RG Bochtige smele-Pilzegge-Liggend walstro-[Verbond der heischrale graslanden/Verbond van Struikhei en Kruipbrem]	<i>RG Deschampsia flexuosa, Carex pilulifera en Galium saxatile-[Nardo-Galion saxatilis/Calluno-Genistion pilosae]</i>	M		alleen in mozaïek met goede vegetaties van H4030; alle matige vegetaties maken maximaal 20% van het habitatype uit en zijn maximaal 1 ha groot

Code vegetatie-type	Nederlandse naam vegetatietype	wetenschappelijke naam vegetatietype	Goed/Matig	Beperkende criteria	alleen in mozaïek
SBB-20/a	DG Gaspeldoorn-[Klasse der droge heiden]	<i>DG Ulex europaeus</i> - [<i>Calluno-Ulicetea</i>]	G		alleen in mozaïek met zelfstandige vegetaties van H4030
SBB-20A-a	RG Bochtige smele-Pilzegge-Liggend walstro-[Verbond der heischrale graslanden/Verbond van Struikhei en Kruipbrem]	<i>RG Deschampsia flexuosa</i> , <i>Carex pilulifera</i> en <i>Galium saxatile</i> -[<i>Nardo-Galion saxatilis</i> / <i>Calluno-Genistion pilosae</i>]	M		alleen in mozaïek met goede vegetaties van H4030; alle matige vegetaties maken maximaal 20% van het habitatype uit en zijn maximaal 1 ha groot
	vegetatieloos		M		alleen in mozaïek met zelfstandige en mozaïekvegetaties van H4030

4. Kwaliteitseisen habitatype

a. Abiotische randvoorwaarden:

H4030 Droge heiden

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b	
Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog
Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout			
Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk			
Overstromings-tolerantie	dagelijks lang	dagelijks kort	regelmatig	incidenteel	niet					

b. Typische soorten:

H4030 Droge heiden

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Soortgroep	Categorie ¹
Groentje	<i>Callophrys rubi</i>	Dagvlinders	Cb
Heideblauwtje	<i>Plebeius argus ssp. argus</i>	Dagvlinders	Cab
Heivlinder	<i>Hipparchia semele ssp. semele</i>	Dagvlinders	K
Kommavlinder	<i>Hesperia comma</i>	Dagvlinders	K
Vals heideblauwtje	<i>Plebeius idas ssp. idas</i>	Dagvlinders	K *
Kronkelheidestaartje	<i>Cladonia subulata</i>	Korstmossen	Ca
Open rendiermos	<i>Cladonia portentosa</i>	Korstmossen	Ca
Rode heidelucifer	<i>Cladonia floerkeana</i>	Korstmossen	Ca

¹ Ca = constante soort goede abiotische toestand; Cb = constante soort goede biotische structuur; Cab = constante soort goede abiotische toestand en goede biotische structuur; K = karakteristieke soort; E = exclusieve soort. * = in Rode Lijst opgenomen als verdwenen (VN).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Soortgroep	Categorie ¹
Gekroesd gaffeltandmos	<i>Dicranum spurium</i>	Mossen	K
Glanzend tandmos	<i>Barbilophozia barbata</i>	Mossen	K
Kaal tandmos	<i>Barbilophozia kunzeana</i>	Mossen	K
Levendbarende hagedis	<i>Lacerta vivipara ssp. vivipara</i>	Reptielen	Cab
Zandhagedis	<i>Lacerta agilis ssp. agilis</i>	Reptielen	K
Blaauwvleugelsprinkhaan	<i>Oedipoda caerulescens</i>	Sprinkhanen & krekels	K
Wrattenbijter	<i>Decticus verrucivorus</i>	Sprinkhanen & krekels	K
Zadelsprinkhaan	<i>Ephippiger ephippiger ssp. vitium</i>	Sprinkhanen & krekels	K
Zoemertje	<i>Stenobothrus lineatus</i>	Sprinkhanen & krekels	K
Klein warkruid	<i>Cuscuta epithymum</i>	Vaatplanten	K
Kleine schorseneer	<i>Scorzonera humilis</i>	Vaatplanten	K
Kruipbrem	<i>Genista pilosa</i>	Vaatplanten	K
Rode dophei	<i>Erica cinerea</i>	Vaatplanten	K
Stekelbrem	<i>Genista anglica</i>	Vaatplanten	K + Ca
Boomleeuwerik	<i>Lullula arborea ssp. arborea</i>	Vogels	Cab
Klapekster	<i>Lanius excubitor ssp. excubitor</i>	Vogels	K
Roodborsttapuit	<i>Saxicola torquata ssp. rubicola</i>	Vogels	Cb
Veldleeuwerik	<i>Alauda arvensis ssp. arvensis</i>	Vogels	Cab

c. Overige kenmerken van een goede structuur en functie:

- Dominantie van dwergstruiken (> 25%);
- Aanwezigheid van hoge, oude heidestruiken;
- Gevarieerde vegetatiestructuur;
- Lage bedekking van grassen (< 25%) en struweel (< 10%);
- Optimale functionele omvang: vanaf tientallen hectares.

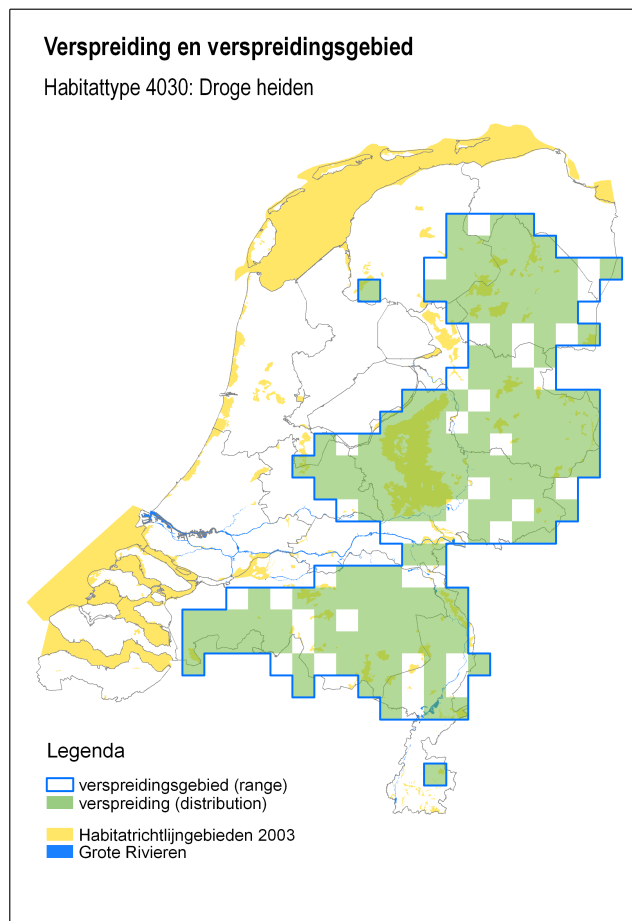
Ten opzichte van habitatype H2310 kan de bodem iets voedselrijker zijn, bijvoorbeeld op lemige bodem komt dat voor. Dit is echter niet altijd het geval, bijvoorbeeld op tertiaire zanden is het niet zo. In het beheer dient zoveel mogelijk rekening gehouden te worden met de gewenste bodemcondities en een open vegetatiestructuur. Het achterwege blijven van beheer kan leiden tot verbossing en, in combinatie met vermessing/verzuring, tot vergrassing van de heide.

5. Kwaliteitseisen omgeving

Gevoeligheid voor stikstofdepositie: zeer gevoelig.

6. Huidig voorkomen

Verspreiding binnen Nederland: In ons land komt het habitatype verspreid voor op de pleistocene zandgronden. Het zwaartepunt ligt op de stuwwallen (Utrechtse Heuvelrug, Veluwe, Salland, Twente) en op de rivierduinen in het oostelijke Maasdal. Totaal oppervlakte bedraagt naar schatting: 25.200 ha.

7. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends: De oppervlakte aan droge heide is in ons land enorm afgenomen tussen circa 1850 en 1950 door ontginningen en beplanting met naaldbos. Nadien is de kwaliteit sterk afgenomen door vermessing, verzuring en inadequaet beheer. Zie verder de beschrijving van trends bij habitattype H2310.

Recente ontwikkelingen: In de periode 1994-2004 is een verbetering opgetreden in de luchtkwaliteit en in de vorm van het herstelbeheer dat is toegepast. Vooral om meer rekening te houden met de fauna is het plagbeheer op veel plaatsen kleinschaliger geworden of geheel gestaakt. Bovendien is men plaatselijk tijdens of na het afplaggen aanvullende soortgerichte maatregelen gaan toepassen.

Voorlopig gunstige referentiewaarden

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
Sinds 1950 is het verspreidingspatroon min of meer stabiel.

Beoordelingsaspect oppervlakte: matig ongunstig
Sinds 1950 is de oppervlakte van de droge heide niet meer wezenlijk verkleind door ontginning en beplanting. Sinds die tijd is de oppervlakte aan soortenrijke heide echter verder teruggelopen door vergrassing en verbossing en grootschalige verjonging van de heide zelf. Veel terreinen zijn (door versnippering) zo klein geworden dat de kenmerkende diersoorten zich niet of nauwelijks meer staande kunnen houden.

Beoordelingsaspect kwaliteit: zeer ongunstig

1. Typische soorten: De soortenrijkdom van de droge heiden is sinds 1950 sterk achteruitgegaan. Behalve enkele typische plantensoorten staan ook populaties van diverse vogel-, reptielen-, amfibieën- en vlindersoorten van het heidelandschap (zie onder 4b. typische soorten) onder druk.

2. Structuur en functie: De luchtkwaliteit is in de laatste jaren sterk verbeterd. Toch vermindert de kwaliteit van het habitatype nog steeds door een te hoge stikstofbelasting vanuit de lucht. Er zijn heidegebieden waar niet aan de ecologische vereisten voor behoud in een goede staat wordt voldaan. In die gebieden is het beheer te eenvormig zodat het leidt tot soortenarme en structuurarme heide. Of het beheer is er ontoereikend zodat verbossing plaatsvindt. In kleine heideterreinen weten diverse kenmerkende diersoorten zich niet of nauwelijks staande te houden.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

De geleidelijke vermindering van de zure en vermestende neerslag biedt perspectieven voor duurzaam herstel. De belasting ligt echter nog boven de norm.

Landelijke doelstelling

Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit. Behoud van de goede voorbeelden staat voorop. Naast herstel van de heideflora, bestaat een herstelopgave voor de fauna van dit type. Voor een dergelijke kwaliteitsverbetering is op veel plaatsen uitbreiding van oppervlakte noodzakelijk, met voldoende geleidelijke overgangen naar bos.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling

Het streefbeeld voor een gunstige staat van instandhouding is een verspreid voorkomen over alle hogere zandgronden in Nederland. Daarbij hoort een soortenrijke en structuurrijke droge heide met een totale oppervlakte van 26.500 ha of meer en tien of meer gebieden met een minimaal aaneengesloten oppervlakte van 200 ha droge heiden met struikheibegroeiingen.

De in 2007 aan de Europese Commissie gerapporteerde referentiewaarde voor verspreidingsgebied is gelijk aan huidig en voor oppervlak is meer dan huidig.

Oordeel: zeer ongunstig

Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	Gunstig	Gunstig	Gunstig
Oppervlakte	Matig ongunstig	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Kwaliteit	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig
Toekomstperspectief	Zeer ongunstig	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Beoordeling Svl	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig

8. Bronnen

- Cals, M.J.R. & J.G.M. Roelofs (1990). Prae-advies effectgerichte maatregelen tegen verzuring en eutrofiering in matig mineraalrijke heide- en schraallanden. K.U. Nijmegen, Nijmegen.
- Smidt, J.T. de 1995. The imminent destruction of Northwest European heaths due to atmospheric nitrogen deposition. In: D.B.A. Thompson e.a. (red.), Heaths and moorland: Cultural landscapes: 34-45. Scottish Natural Heritage, Edinburgh.
- Stuijzand, S., C. van Turnhout & H. Esselink (2004). Gevolgen van verzuring, vermesting en verdroging en invloed van herstelbeheer op heidefauna. Basisdocument. OBN-rapport, Expertisecentrum LNV, Ede.

- Wamelink, G.W.W., H.F. van Dobben, E.P.A.G. Schouwenberg & J.P. Mol-Dijkstra (2002). Haalbaarheid van natuurdoeltypen in arme bossen en droge heide op de hogere zandgronden: een modelstudie. Alterra-rapport 562. Alterra, Wageningen.
- De Graaf et al. (2004) Lange-termijn effecten van herstelbeheer in heide en heischrale graslanden. Rapport EC-LNV nr. 2004/288-O, Ede.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2008) Herstelmaatregelen in heideterreinen. Samenvatting OBN onderzoek en richtlijnen met betrekking tot de fauna. Rapport DK nr. 2008/042-O. Ede.